

УДК 159.922:502/504]:316.62-057.87

МУНАСИПОВА-МОТЯШ ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічної психології та соціології
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів*

ДЯЧЕНКО ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічної психології та соціології
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ З ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена вивченню взаємозв'язку показників екологічної свідомості та екологічної компетентності студентів з їх індивідуально-типологічними особливостями саморегуляції діяльності. З'ясовано, що екологічна свідомість та екологічна компетентність у студентів сформована та проявляється здатністю до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в уміння приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняття рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. В узагальненому профілі складових саморегуляції студентів домінують оцінка результатів, планування та гнучкість. Загальний рівень саморегуляції діяльності взаємопов'язаний з рівнем розвитку екологічної компетентності студентської молоді.

Ключові слова: *екологічна свідомість, екологічна компетентність, саморегуляція, екосенси, компліцитність, колаборативна диспозиція, екоорієнтація, вектор екологічної опозиції.*

Постановка проблеми. В наш час актуальною є необхідність невідкладного переходу від екоспоживацьких форм і способів поведінки, що поглиблюють екологічну кризу, до екозберігаючої поведінки, орієнтованої на підтримку екологічної стійкості. Для реалізації такого переходу потрібні психологічно вивірені стратегії і технології соціального впливу – від екологічної освіти і виховання до соціально-екологічного маркетингу. Разом з тим, ефективність таких соціально-екологічних програм в значній мірі визначається адекватністю і повнотою покладеного в їх основу розуміння процесів і механізмів психічної саморегуляції діяльності. Проблема взаємозв'язку екологічної свідомості та особливостей саморегуляції поведінки є однією з ключових при вирішенні завдань психологічного супроводу переходу до екологічно дбайливих форм і способів життєдіяльності, необхідність яких диктується глобальними екологічними загрозами.

Результати теоретичного дослідження. Важливою категорією в дослідженні проблеми екологічної психології є категорія екологічної свідомості. Зазначимо, що категорія свідомості у психологічній науці визначається як вищий рівень психічного відображення та саморегуляції, властивий лише людині. Свідомість характеризується активністю й інтенціональністю, тобто спрямованістю на предмет. У свою чергу, екологічна психологія вивчає психологічне відображення (усвідомлення) людиною природного, штучного та соціального середовища, і предметом вивчення у цьому випадку є екологічна свідомість. Для екологічної свідомості властиві усі ознаки свідомої діяльності людини з тією особливістю, що вона ініційована екологічним змістом [5]. Екологічна свідомість як складова загальної свідомості має багато форм і проявів, що вимагає розробки різних підходів до її аналізу в рамках філософії, екології, соціології, психології та таких міждисциплінарних наукових напрямів, як екологічна філософія, екологічна етика, соціальна екологія, екологічна психологія. Різноманітність аспектів та підходів ускладнює вироблення універсального визначення поняття «екологічна свідомість». Зокрема, В. Медведев та А. Алдашева складність аналізу цього поняття пов'язують з небезпекою його надмірного розширення, вказуючи на велике число публікацій, що вводять у поняття екологічної свідомості багато феноменів, які насправді не пов'язані з нею [1]. Екологічна свідомість має трикомпонентну структуру: психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища – когнітивний компонент; ставлення до цього середовища – емотивний компонент; саморефлексія та саморегуляція в навколишньому середовищі (стратегії та технології взаємодії) – конативний (поведінковий) компонент [5]. Зазначимо, що саморефлексія та саморегуляція актуалізуються щоразу, але в кожному випадку окремо. Також окремо й щоразу конкретно формується особисте ставлення людини до довкілля.

У психологічній науці і практиці поняття саморегуляції використовується досить широко. Саморегуляція розглядається як особливий психічний механізм оптимізації стану людини. Таке розуміння, в порівнянні з першим, в більшій мірі характерно для прикладних галузей психології і має на увазі наявність спеціальних прийомів і технік самовпливу. Особливість способу саморегуляції особистості, за І.С. Коном [2], полягає в тому, що вона не просто «приспосовує» людину, а й містить вироблення ефективної життєвої орієнтації, включаючи почуття своєї онтологічної прийнятності, цілісності, самоповаги, і це вже не просто механізм управління. Водночас саморегуляція може розумітися більш широко, коли в цей процес включається не тільки оптимізація власного стану, але і всі процеси управління на рівні власної особистості, її цілей, смислів, життєвого шляху (самодетермінація, самореалізація), на рівні різних видів активності суб'єкта: управління пі-

знавальною активністю (регулювання властивостей пам'яті, уваги, мислення), поведінкою, діяльністю, спілкуванням (самоорганізація).

Відповідно до точки зору В.І. Моросанової, О.О. Конопкіна та О.К. Осницького [2], саморегуляція є процесом ініціації і висунення суб'єктом цілей активності, а також управління досягненням цих цілей. Процеси саморегуляції розглядаються цими авторами як внутрішня цілеспрямована активність людини, яка реалізується за рахунок системної участі різних процесів, явищ і рівнів психіки. Сучасні дослідження особистісних аспектів саморегуляції базуються, в основному, на концепції стилю саморегуляції особистості. В.І. Морасанова [2] одна з перших чітко сформулювала гіпотезу про те, що особистісні особливості впливають на діяльність через сформовані індивідуальні способи саморегуляції активності. На її думку, тільки в індивідуальних особливостях саморегулювання відбивається те, як людина планує і програмує досягнення мети, враховує значимі умови навколишньої дійсності, оцінює власну активність, прагнучи отримати суб'єктивно прийнятні результати.

Формуванню індивідуально-типологічних особливостей саморегуляції діяльності присвячені роботи О.О. Конопкіна, В.І. Моросанової, О.К. Осницького, Г.С. Пригіна та багатьох інших [3, 4]. Індивідуально-типологічними особливостями саморегуляції діяльності є типові для людини і найбільш істотні індивідуальні особливості організації і управління своєю зовнішньою і внутрішньою активністю, які стійко проявляються в різних її видах. Спираючись на роботи В. Маршицької Л.Д. Руденко, О.Л. Пруцакова, які розглядає екологічну компетентність як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [3], підготовленість до практичного вирішення екологічних завдань, уміння знаходити правильні шляхи їх вирішення [4], зрозумілим стає важливість дослідження рівня розвитку регуляторних процесів та регуляторно-особистісних властивостей особистості.

Підсумовуючи все вище відмічене визначено **мету дослідження**, яка полягає в виявленні взаємозв'язку показників екологічної свідомості та екологічної компетентності студентів з їх індивідуально-типологічними особливостями саморегуляції діяльності.

Методика та організація дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. В дослідженні брали участь студенти. Віковий ценз респондентів вклав від 20 до 22 років. Загальна вибірка кількісно склала 102 особи (58 осіб жіночої статі та 44 особи чоловічої статі).

Для виявлення особливостей екологічної свідомості та екологічної компетентності було використано: методику «Незавершені речен-

ня екологічного спрямування» (В.О. Скребець); методика «Самооцінки екологічної компетентності» Д.С. Єрмакова. Дослідження індивідуально-типологічних особливостей саморегуляції поведінки і діяльності студентів проводилось за опитувальником «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» В.І. Моросанової.

Результати дослідження було піддано математико–статистичній обробці з використанням комп'ютерного пакету SPSS for Windows 17.0, для вирахування середніх значень та їх порівняння, виявлення кореляційних зв'язків. Крім того, отримані результати було порівняно за критерієм Краскела–Уоллеса, для визначення статистичної достовірності виявлених відмінностей.

Проаналізувавши результати дослідження показників екологічної свідомості за методикою В.О. Скребця «Незавершені речення екологічного спрямування» відмічаємо, що у всій вибірці найвищим є середній показник вектора екологічної опозиції (56,95%), другу рангову позицію займає показник таймера компліцитності (54,69%), третю – активність екологічної свідомості (54,01%), наступні – компліцитність екологічної свідомості (51,01%) та екосенс (46,01%). Разом з тим, враховуючи, що окремі з вказаних шкал є номінальними, провести якісний аналіз за ними досить складно. Саме тому інтегральними показниками, на які варто спиратися є питома вага екологічних сенсів ($P_{ec}=53,31\%$). Виходячи з цього, можна зробити висновок, що відповіді опитуваних студентів мають екологічну спрямованість (екологічне навантаження) на середньому рівні. За результатами дослідження екологічної компетентності та її складових визначено, що найбільш вираженим є емоційно-вольовий показник екологічної компетентності (середнє значення $2,35\pm 0,6$). На другому ранговому місці за середнім показником знаходиться когнітивний компонент ($2,27\pm 0,7$). Третю рангову позицію посідає ціннісно-смысловий компонент екологічної компетентності ($1,84\pm 0,6$). Найменш вираженими виявились потребово-мотиваційний ($1,80\pm 0,6$) компонент, який відображає систему домінуючих екологічних потреб і мотивів діяльності й поведінки, та практично-діяльнісний ($1,76\pm 0,6$). В результаті аналізу загального показника екологічної компетентності, визначено, що він є дещо вищим за середнє теоретичне значення ($10,16\pm 2,3$). Тобто інтегральний показник екологічної свідомості респондентів свідчить, що вони мають сформовану здатність до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в уміння приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняття рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля.

Для того, щоб більш повно розкрити предмет нашого дослідження, проаналізуємо кореляційні зв'язки між складовими саморегуляції поведінки студентів та показниками їх екологічної свідомості.

Значну кількість кореляційних зв'язків визначено між показником гнучкості, який виявився взаємопов'язаним з більшістю показників екологічної свідомості та екологічної компетентності. Розглянемо та проаналізуємо їх. Визначено, що чим вищим є рівень розвитку гнучкості, тим вищою є визначеність у складі свідомості особистості саме екологічна тема, екосенс ($r=0,6 \square \leq 0,01$). На нашу думку, це пояснюється тим, що людина, яка має високо розвинені здібності до складання адекватного плану дій в теперішньому та майбутньому пристосовує їх до різних сфер діяльності, в тому числі і до екологічної, не допускаючи нехтування жодної з них; тим більше розгорнуті, чіткі, явно визначені уявлення щодо тих чи інших проблем і цінностей має людина. Взаємозв'язок компліцитності екологічної свідомості та гнучкості ($r=0,6 \square \leq 0,01$) пояснюємо тим, що чим більшою є виразність особистості зацікавленості у збереженні і розвитку довкілля, безпосередньої участі у природних і суспільних процесів, тим більше вказані процеси вимагають від особистості саме гнучкості, для підлаштування під усі вказані сфери діяльності.

Таймер компліцитності, який позитивно корелює з гнучкістю ($r=0,7 \square \leq 0,01$) виражений номінальною шкалою, тому для ґрунтовного аналізу визначеного кореляційного зв'язку застосуємо непараметричний критерій Краскела-Уолеса. За результатами застосування критерію визначено, що респонденти з низьким рівнем розвитку гнучкості мають показник таймера компліцитності на рівні 21,27%. Вказане значення відповідає домінуючим аномодальному таймеру компліцитності або відсутності вектора компліцитності. У респондентів з середнім рівнем гнучкості середній показник таймера компліцитності дорівнює 56,05%, що є проміжним значенням між перспективним та минулим таймером компліцитності. Високий рівень гнучкості відповідає середньому значенню таймера компліцитності на рівні 80,5%. Таким чином, чим більш виражена гнучкість у діяльності опитуваних студентів, тим більш оптимальним є спрямованість їх дії у майбутнє і теперішнє, тобто студенти підлаштовуються не лише під поточні умови, а здатні приймати до уваги їх розвиток у майбутньому. Позитивний взаємозв'язок між гнучкістю та вектором компліцитної опозиції ($r=0,6 \square \leq 0,01$) пояснюється, на нашу думку, сформованістю у неї процесів моделювання, зумовлює більшу залученість людини до проблем екології, адже екологічні системи характеризуються взаємозалежністю та взаємовпливом.

Для того, щоб проаналізувати, які саме показники вектора компліцитної опозиції (ВКО) виражені у залежності від рівня розвитку гнучкості, застосуємо непараметричний критерій Краскела-Уолеса. Середній бал ВКО респондентів з низьким рівнем гнучкості становить 23,88%, тобто відповідає значенню вектора дефініції, коли людина оцінює проблеми екології з точки зору «так має бути». Середній бал ВКО у респондентів з середнім рівнем розвитку гнучкості дорівнює

54,71%, з високим рівнем гнучкості – 81%, що вказує на переважну особистісну причетність до екологічних питань. Взаємопов'язані між собою показники активності екологічної свідомості (АЕС) та гнучкість ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$). Такий результат пояснюється, на нашу думку, тим що чим більш «гнучкою» є особистість у своїй діяльності, тим більш активно та різнопланово вона залучається до екологічних питань. І навпаки, середній показник активності екологічної свідомості у студентів з низьким рівнем гнучкості становить 23,42%, що відповідає значенню «констатація», яке відображає лише називання, сигніфікацію екологічних атрибутів. Середній бал АЕС у студентів з середнім рівнем гнучкості становить 54,98%, що відповідає значенням «емоціоналізація» та «раціоналізація», які відображують моральні, емоційні переживання, пов'язані з природою та світоглядні категорії у відтворенні довкілля. Студенти, які мають високий рівень гнучкості мають середній показник АЕС на рівні 80,83%, що відповідає значенню «екоорієнтація», «захист довкілля». Такі результати відображують спрямування потреб в лоно природи та чуйне ставлення до природи, її збереження.

Складові екологічної компетентності також корелюють з показником гнучкості: потребово-мотиваційна складова ($r=0,4$; $\alpha \leq 0,01$), когнітивна складова ($r=0,5$; $\alpha \leq 0,01$), практично-діяльнісна складова ($r=0,5$; $\alpha \leq 0,01$), ціннісно-смилова складова ($r=0,4$; $\alpha \leq 0,01$). Тобто чим вищим є рівень розвитку гнучкості тим більш виражені потреби та мотиви екологічної діяльності, екологічне мислення, реалізація видів та функцій екологічної свідомості, екологічні цінності. На нашу думку, такий взаємозв'язок пояснюється тим же чином, що і кореляція між загальним рівнем саморегуляції та екологічною компетентністю, який ми розглядали раніше.

Показники регуляторного процесу програмування корелюють з показниками екосенсів ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$). Пояснюємо такий кореляційний зв'язок тим, що за умови планування діяльності, реальне її втілення в життя унеможливорює імпульсивні та нехтувальні дії щодо природного середовища. Адже людина розглядає максимум можливих варіантів досягнення мети з урахуванням потреб навколишнього середовища і наслідків своїх дій для нього. Так само, на нашу думку, пояснюється взаємозв'язок між компліцитністю екологічної свідомості та програмування також виявились взаємопов'язаними ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$): чим вищим є рівень причетності до явищ екології тим вищим є у неї рівень програмування власних дій і навпаки.

Позитивну кореляцію виявлено і між вектором екологічної опозиції (ВЕО) та показником програмування ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$). Виходячи з цього, чим більш високо у респондента розвинена здатність до програмування власних дій, тим він більш особистісно залучений до екологічних питань. На нашу думку, це пояснюється тим, що чим краще особистість програмує і розробляє програму власних дій, тим більше вона відчуває власну залученість до власної діяльності, тим самим і

вектор опозиції є особистісним. Таке пояснення доводиться і результатами непараметричного критерію: студенти з низьким рівнем програмування мають ВЕО на рівні 31,13%. Такий середній результат відповідає проміжному значенню між особистісною відстороненістю та вектором-дефініцією. У студентів з середнім та високим рівнями програмування показник ВЕО відповідає значенню наближеному до оптимального – вектору екологічної опозиції з особистісним залученням.

Кореляційний зв'язок між програмуванням та активністю екологічної свідомості ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$) пояснюємо тим, що студенти, які мають розвинену здатність до побудови програми діяльності, зустрічатимуть на шляху реалізації своєї мети менше непередбачуваних перешкод, а тому і показник їх активності (в тому числі екологічної) буде також високим, і навпаки. За результатами застосування непараметричного критерію визначено, що показник активності екологічної свідомості у респондентів з низьким рівнем програмування дорівнює 32,34, що вказує на проміжне значення між констатацією та емоціоналізацією. У студентів з середнім рівнем програмування активність екологічної свідомості дорівнює 62,15, тобто проміжному значенню між емоціоналізацією та раціоналізацією. Середнє значення активності екологічної свідомості у студентів з високим рівнем програмування дорівнює 85,5, тобто відповідає значенню наближеному до екоорієнтації.

Показник «Програмування» виявився позитивно зкорельованим зі складовими екологічної компетентності: потребово-мотиваційним ($r=0,4$; $\alpha \leq 0,01$), практично-діяльнісним ($r=0,7$; $\alpha \leq 0,01$) та емоційно-вольовим ($r=0,4$; $\alpha \leq 0,01$). Вважаємо, що для пояснення вказаних кореляційних зв'язків доцільно застосувати аргументовані відповіді, які було розкрито при поясненні взаємозв'язку програмування зі шкалою екосенсу, колаборативною екоціннісною диспозицією, адже вказані шкали змістовно досить близькі.

Показник «Планування» також корелює з таймером компліцитності ($r=0,6$; $\alpha \leq 0,01$), тобто чим вищим є рівень здатності людини програмувати власні дії тим вищим є показник таймера компліцитності. Вважаємо, що така кореляція пояснюється об'єктивним зв'язком між побудовою стратегії діяльності та орієнтацією на перспективу. Для того, щоб якісно проаналізувати виявлений взаємозв'язок застосуємо непараметричний критерій Краскела-Уолеса: у респондентів з низьким рівнем програмування, таймер компліцитності (ТК) виражений на рівні 31,34%, що відповідає проміжному значенню між амодальним та спрямованим у минуле ТК. Тобто студенти з таким результатом орієнтовані відносно ставлення до навколишнього середовища в минуле, або їх відповіді взагалі не мають часового вектору. Респонденти з середнім рівнем програмування мають ТК на рівні 62,98%, що свідчить про спрямованість їх екологічної свідомості в перспективу. Середній рівень ТК студентів з високим рівнем програмування рівний 78,5%, що

є проміжним значенням між перспективним та теперішнім спрямуванням екологічної свідомості.

Зауважимо, що кореляційні зв'язки між окремими складовими саморегуляції діяльності та окремими шкалами опитувальників з визначення особливостей екологічної свідомості та екокомпетентності не дозволяють в повній мірі проаналізувати особливості взаємозв'язку екологічної свідомості студентів та їх загальним рівнем саморегуляції. Для цього застосуємо непараметричний критерій Краскела-Уолеса, результати якого наведено в таблиці

Таблиця 1

Відмінності показників екологічної свідомості та компетентності у студентів з різним рівнем саморегуляції діяльності

№ з/п	Шкала	Асимпт . знч.	№ з/п	Шкала	Асимпт . знч.
1	Інтегральний показник екологічного навантаження	0,006	8	Потребово-мотиваційний компонент	0,081
2	Екосенс	0,009	9	Когнітивний компонент	0,057
3	Компліцитність екологічної свідомості	0,009	10	Практично-діяльнісний компонент	0,005
4	Таймер компліцитності	0,000	11	Емоційно-вольовий компонент	0,321
5	Вектор екологічної опозиції	0,031	12	Ціннісно-смысловий компонент	0,095
6	Активність екологічної свідомості	0,015	13	Загальна екологічна компетентність	0,039
7	Питома вага екологічних сенсів	0,011	14	Стать	0,181

Виходячи з того, що достовірними є відмінності за тими показниками, де значення «р» (асимпт. знч) є меншим за 0,05, у студентів з різними рівнями саморегуляції відрізняється вираженість інтегрального показника екологічного навантаження, екосенсу, компліцитності екологічної свідомості, таймеру компліцитності, вектора компліцитної опозиції, активності екологічної свідомості, питомої ваги екологічних сенсів, когнітивного та практично-діялісного складових екологічної компетентності зокрема та екологічної компетентності в цілому (табл.1). Таким чином підвищення рівня розвитку саморегуляції дія-

льності сприятиме оптимізації ставлення студентської молоді до природи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Встановлено, що серед складових екологічної компетентності у студентів домінують емоційно-вольовий та когнітивний компоненти, а рівень власне екологічної компетентності студентів є середнім, тобто помірно усвідомлюваним. Складові екологічної компетентності, які відповідають за реалізацію екологічної діяльності (потребово-мотиваційний, практично-діяльнісний), розвинені у студентів найменше. В узагальненому профілі складових саморегуляції студентів домінують оцінка результатів, планування та гнучкість. Загальний рівень саморегуляції діяльності взаємопов'язаний з рівнем розвитку екологічної компетентності студентської молоді та з навантаженням їх свідомості екологічними сенсами.

Найбільш спорідненими індивідуально-типологічними показниками саморегуляції діяльності та особливостями екологічної свідомості студентів є гнучкість та програмування, які створюють комплекс взаємозалежних поведінкових та смислових тенденцій у стосунках з природою, ставленні до неї. Чим більш розвиненими є гнучкість та програмування, тим більшу представленість у студентів мають імпліцитність екологічної свідомості, екологічна компетентність та її складові, екологічне спрямування свідомості в цілому. Таким чином підвищення рівня розвитку саморегуляції діяльності сприятиме оптимізації ставлення студентської молоді до природи.

Список використаних джерел

1. Акопян В. Феномен екологічної свідомості в царині сучасного наукового дискурсу / А. Акопян // Вища освіта України. – 2011. – №1. – С.28-33.
2. Конопкин О.А. Стилевые особенности саморегуляции в учебной деятельности студентов и успешность обучения / О.А. Конопкин, В.И. Моросанова, Р.Р. Сагиев. – М.: Наука, 1995. – 183 с.
3. Маршицька В.В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи / Маршицька В.В. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – Кн.2. – Вип.8. – С. 20-24.
4. Пустовіт Н.А. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К., 2008. – 64 с.
5. Скребець В.О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи: монграфія / В.О. Скребець – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 440 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Akopyan V. Fenomen ekologichnoyi svidomosti v czarini suchasnogo naukovo diskursu / A. Akopyan // Vishha osvita Ukraini. – 2011. – № 1. – S. 28-33.
2. Konopkin O.A. Stilevye osobennosti samoregulyaczii v uchebnoj deyatel'nosti studentov i uspeshnost obucheniya / A.A. Konopkin, V.I. Morosanova, R.R. Sagiev. – M.: Nauka, 1995. – 183 s.
3. Marshytska V.V. Sutnisni kharakterystyky ekolohichnoi kompetentnosti uchniv pochatkovoї shkoly / Marshytska V.V. // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. prats. – Kyiv, 2005. – Kn.2. – Vyp.8. – S. 20-24.

4. Pustovit N.A. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti shkoliariv: nauk.-metod. posibnyk / N.A. Pustovit, O.L. Prutsakova, L.D. Rudenko, O.O. Kolonkova. – K., 2008. – 64 s.
5. Skrebets V.O. Ekolohichna psykholohiia u viddalenykh naslidkakh ekotekhnohennoi katastrofy: monhrafii / V.O. Skrebets – K.: Vydavnychi dim «Slovo», 2004. – 440 s.

Munasipova-Motyash I.A., Dyachenko V.A.

**THE RELATIONSHIP OF THE ENVIRONMENTAL AWARENESS
AND THE ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF STUDENTS
WITH INDIVIDUALLY-TYOLOGICAL FEATURES
OF SELF-REGULATION OF ACTIVITY**

The article is devoted to the study of the interrelation of the indicators of environmental awareness and environmental competence of students with their individual-typological features of self-regulation of activity. The components of environmental competence, in particular, emotional-volitional, cognitive, value-semantic, practical-activity are investigated. It was found that among the components of ecological competence, students are dominated by emotional-volitional and cognitive components. The components of environmental competence that are responsible for the implementation of environmental activities (need-motivational, practical-activity), are least developed in students. It is revealed that ecological awareness and ecological competence of students is formed and manifested by the ability to perform situational activities in life and natural environment, in which the acquired environmental knowledge, skills, experience and values are actualized in the ability to make decisions, to perform the corresponding operations, to bear responsibility for decision-making, realizing their consequences for the environment.

The overall level of self-regulation of activities is interrelated with the level of environmental competence of students' youth. The most related individually-typological indicators of self-regulation of activity and features of students' environmental consciousness are flexibility and programming, which create a complex of interdependent behavioral and semantic tendencies in relations with nature, attitude to it. Thus, increasing the level of development of self-regulation of activities will help to optimize the attitude of students' youth to nature.

Keywords: *ecological consciousness, ecological competence, self-regulation, ecosystems, complexity, collaborative disposition, eco-orientation, vector of environmental opposition.*

Мунасипова-Мотьяш И.А., Дяченко В.А.

**ВАИМОСВЯЗЬ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ И
ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ
С ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИМИ
ОСОБЕННОСТЯМИ САМОРЕГУЛЯЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Статья посвящена изучению взаимосвязи показателей экологического сознания и экологической компетентности студентов с их индивидуально-типологическими особенностями саморегуляции деятельности. Выяснено, что экологическое сознание и экологическая компетентность у студентов сформировано и проявляется способностью к ситуативной деятельности в быту и естественном окружении, при которой приобретенные экологические знания, навыки, опыт и ценности актуализируются в умение принимать решение, производить соответствующие действия, нести ответственность за принятие решения, осознавая их последствия для окружающей среды. В обобщенном профиле составляющих саморегуляции студентов доминируют оценка результатов, планирования и гибкость. Общий уровень саморегуляции деятельности взаимосвязан с уровнем развития экологической компетентности студенческой молодежи.

Ключевые слова: *экологическое сознание, экологическая компетентность, саморегуляция, экосмыслы, комплицитность, колаборативная диспозиция, экоориентация, вектор экологической оппозиции.*